

УДК 159.923-057.87(045)

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-1.12>**М. А. Крюкова**кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної психології та психології розвитку особистості
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова**А. В. Курова**ORCID ID: 0000-0001-6595-492X
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціології та психології
Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНДЕРНІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Статтю присвячено аналізу результатів емпіричного дослідження гендерних відмінностей у мотиваційній сфері майбутніх психологів. Показано, що проблема особистісного та професійного становлення майбутніх психологів широко представлена в сучасній українській психологічній літературі. Доведено, що, не дивлячись на широку представленість в науці досліджень особистості майбутнього психолога (зокрема, вивчення професійно-ціннісної та потребової сфери майбутнього психолога, його психологічної компетентності, професійної спрямованості та професійної ідентифікації, змістового аспекту процесу підготовки у вищих закладах освіти, особливостей локалізації відповідальності психолога тощо), гендерні аспекти дослідження мотиваційної сфери майбутнього психолога відсутні. Внутрішня мотивація, зовнішні позитивні та негативні впливи на мотивацію утворюють запал професійного росту особистості психолога.

Зокрема виявлено, що жінки-психологи є більш внутрішньо вмотивованими, для них важливою є сама діяльність за своєю суттю, що сприяє досягненням більшого успіху та результатів у професійній сфері. Жінки-психологи готові до самоприйняття власної особистості зі всіма перевагами та недоліками, більш позитивно ставляться до різноманітних життєвих проявів, більш соціально адаптовані, ніж чоловіки. Чоловіки-психологи виявилися менш схильними до аналізу себе та властивостей своєї особистості, вони зосереджують менше уваги прийняттю себе та інших осіб. Жінки-психологи, навпаки, виявили вищі показники за середньо-груповим рівнем даної шкали та відповідно характеризувалися більшим прийняттям своїх та чужих недоліків та меншим рівнем внутрішнього конфлікту.

Чоловіки-психологи мають кращі показники предметної діяльності, більшу витривалість до різноманітних навантажень та схильність до фізичної праці. Також виявлено та емпірично підтверджено, що в даній вибірці майбутніх психологів не знайдено статистично значущих відмінностей за гендерною ознакою у відчутті суб'єктивного добробуту та емоційного комфорту. Проте, за середньо-арифметичними значеннями, жінки-психологи почувають себе комфортніше за чоловіків, що може бути обумовлене більш розвинутою емоційною складовою у жінок. Така тенденція створює глибоке особистісне підґрунтя для подальшого розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів з урахуванням гендерної специфіки.

Ключові слова: особистість, внутрішня мотивація, майбутній психолог, самоприйняття, локус контролю, суб'єктивний добробут.

Постановка проблеми. Наукова проблема полягає в тому, що в сучасних психологічних дослідженнях, присвячених вивченню особистості психолога, відсутні дані щодо гендерних відмінностей, що, у свою чергу, ускладнює розуміння процесу становлення фахівців даного профілю та пошуку шляхів їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти. Особливого значення для розуміння специфіки професійної ефективності набуває дослідження гендерних відмінностей у мотиваційній сфері майбутнього психолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема особистісного та професійного ста-

новлення майбутніх психологів широко представлена в сучасній українській психологічній науці. Вітчизняними вченими досліджено:

- ціннісну сферу майбутніх психологів (А.А. Фурман [9], О.В. Ямницький [10]);
- психологічну компетентність майбутнього психолога (Л.Я. Барінова [1]);
- професійну спрямованість особистості майбутнього психолога (Ж.П. Вірна [3], Л.В. Долинська [4], Н.П. Максимчук [4]);
- детермінанти суб'єктивного добробуту особистості майбутніх психологів (А.В. Курова [6]);
- місце та роль рефлексії у процесі підготовки майбутнього психолога (С.В. Крутько [5]);

– змістовий аспект процесу підготовки майбутніх психологів (В.Г. Панок [7], Т.М. Титаренко [8]).

У професійній підготовці майбутніх психологів науковці виділяють: необхідність побудови практичної моделі фахівця (стандарт, норми, нормативи) та його професійної ідентифікації (О.Ф. Бондаренко [2]), актуальність вивчення світоглядного, професійного та особистісного рівнів, ґенези професійної спрямованості психолога (Ж.П. Вірна [3]), залежності між рівнем самоактуалізації, особистісними рисами та ціннісними орієнтаціями (А.А. Фурман [9]), особливості локалізації відповідальності психолога (С.В. Крутько [5]) тощо.

Як показав аналіз наукових першоджерел, не дивлячись на широку представленість в науці досліджень особистості майбутнього психолога, гендерні аспекти цієї проблеми відсутні, що зумовлює актуальність та своєчасність слухного дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є емпіричне вивчення гендерних індивідуально-психологічних особливостей мотивації майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Емпіричне дослідження здійснювалося на базі НУ ОЮА та ОНУ імені І.І. Мечникова. Загальна вибірка складала 110 осіб (чоловіки – 33, жінки – 77 осіб). Методичний комплекс склали: методика «Потреба у досягненні» Ю.М. Орлова; опитувальник соціально-психологічної адаптивності (СПА) О.К. Осницького; шкала «Опитувальник психологічного добробуту» К. Ріфф; Методика вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфір (у модифікації А.О. Реана).

За показниками шкали потреби у досягненнях методики Ю.М. Орлова отримані наступні результати (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз даних за шкалою потреби у досягненнях (методика Ю.М. Орлова)

Показники		Чол.	Жін.	F	p
Шкала потреби в досягненнях	M	4,333	4,169	0,243	0,623
	SD	1,555	1,625		

Можна констатувати, що значення стандартного відхилення (SD=1,555 у чоловіків, SD=1,625 у жінок) свідчать про більшу визначеність у своїх потребах до досягнень чоловіків та більшу гетерогенність оцінки своїх потреб у жінок.

За показниками шкал «Внутрішня мотивація» та «Зовнішня позитивна мотивація» виявлено статично значущі відмінності між вибірками чоловіків та жінок (таблиця 2).

Так, жінки-психологи (M=4,286) виявилися суттєво більше внутрішньо вмотивованими за чоловіків (M=3,712), а за щільністю розподілу стандартного відхилення (SD=0,620 у жінок та SD=0,848 у чоловіків) – більш зосередженими та усвідомленими щодо внутрішньої організації досягнення своїх цілей.

За шкалою «Зовнішня позитивна мотивація» жінкам-психологам важливіше за чоловіків отримувати задоволення від професії та процесу професійної діяльності (M=3,766 у жінок та M=3,433 у чоловіків), проте значення стан-

Таблиця 2

Аналіз даних за шкалами методики вивчення професійної мотивації

Показники		Чол.	Жін.	F	p	V	p
Внутрішня мотивація	M	3,712	4,286	-	-	12,282	0,001
	SD	0,848	0,620				
Зовнішня позитивна мотивація	M	3,433	3,766	5,845	0,017	-	-
	SD	0,658	0,663				
Зовнішня негативна мотивація	M	3,606	3,487	0,352	0,554	-	-
	SD	0,899	0,990				

Примітка: жирним шрифтом виділені показники, за якими виявлено статистично значущі ($p < 0,05$) розбіжності; F-критерій Фішера; V-критерій Уелча

Таблиця 3

Аналіз даних за шкалами опитувальника соціально-психологічної адаптивності

Показники		Чол.	Жін.	F	p
Самоприйняття	M	71,848	77,870	6,804	0,010
	SD	11,635	10,860		
Прийняття інших	M	55,636	65,286	14,590	0,001
	SD	15,110	10,647		
Емоційний комфорт	M	57,242	61,117	1,539	0,217
	SD	13,560	15,580		
	SD	0,848	0,620		

Примітка: жирним шрифтом виділені показники, за якими виявлено статистично значущі ($p < 0,05$) розбіжності; F-критерій Фішера

дартного відхилення свідчать по суті про однаковий характер розподілу даних ($SD=0,663$ у жінок та $SD=0,658$ у чоловіків).

Інтегральні показники за опитувальником соціально-психологічної адаптивності за шкалами «Самоприйняття» та «Прийняття інших» статистично відрізняються у чоловіків та жінок-психологів. Результати дослідження зведені наочно у таблиці 3.

Так, чоловіки-психологи виявилися менш схильними до аналізу себе та властивостей своєї особистості, вони зосереджують менше уваги прийняттю себе та інших осіб (самоприйняття $M=71,848$, прийняття інших $M=55,636$).

Жінки-психологи, навпаки, виявили вищі показники за середньо-груповим рівнем даної шкали та відповідно характеризувалися більшим прийняттям своїх та чужих недоліків та меншим рівнем внутрішнього конфлікту (самоприйняття $M=77,870$, прийняття інших $M=65,286$).

Також зазначеннями стандартного відхилення ($SD=11,635$ у чоловіків та $SD=10,860$ у жінок) жіноча вибірка виявляє більш гомогенний характер, що свідчить про більшу здатність жінок-психологів до свідомого прийняття себе та інших осіб. Відчуття емоційного комфорту притаманне обом групам та не має статистично значущих відмінностей. Проте, за середньоарифметичними значеннями шкали, жінки-психологи почувають себе комфортніше за чоловіків ($M=61,117$ у жінок та $M=57,242$ у чоловіків), що може бути обумовлене більш розвинутою емоційною складовою у жінок.

За даними розрахунків за критеріями Левена та Фішера статистично значущих відмінностей між чоловіками та жінками-психологами за шкалою суб'єктивного добробуту виявлено не було (таблиця 4).

Таблиця 4

Аналіз даних за шкалою суб'єктивного добробуття

Показники		Чол.	Жін.	F	p
Шкала суб'єктивного добробуту	M	5,182	4,844	0,939	0,335
	SD	1,878	1,582		

Отже, рівень суб'єктивного добробуту майже однаковий у групах порівняння та наближається до середньо-популяційних норм (5,5 стена) (М. П. Фетискін [9]). Стандартне відхилення у вибірці жінок-психологів нижче ($SD=1,582$), аніж у чоловіків ($SD=1,878$), що може пояснюватися як міра зосередженості жінок-психологів на певних визначених категоріях добробуту.

Спробуємо дослідити підвибірки виділені за статевими ознаками та схарактеризувати взаємозв'язок між шкалами опитувальника Ю. М. Орлова та методикою К. Замфір за допомогою метода кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції Спірмена (ρ).

Для наочного аналізу представлені на рис. 1 у вигляді кореляційних плеяд.

Так, серед чоловіків-психологів виявлено додатний зв'язок між зовнішнім позитивним та негативним мотиваційними впливами ($\rho=0,401$, $\rho=0,021$). Також ця пара показників виявляє самий сильній за абсолютним значенням кореляційний зв'язок в наведеній плеяді. Отже, можна сказати, що чоловіки-психологи не диференціюють зовнішні мотиваційні впливи за ознакою позитивності чи негативності, сприймають будь-які зовнішні впливи як поштовх до невідкладних дій. Розглянемо вплив потреби в досягненнях у чоловіків-майбутніх психологів на мотиваційні складові професійної діяльності. Так, за шкалою потреби досягненнях та внутрішньої мотивації у чоловіків-психологів виявляється від'ємний зв'язок ($\rho=-0,186$,

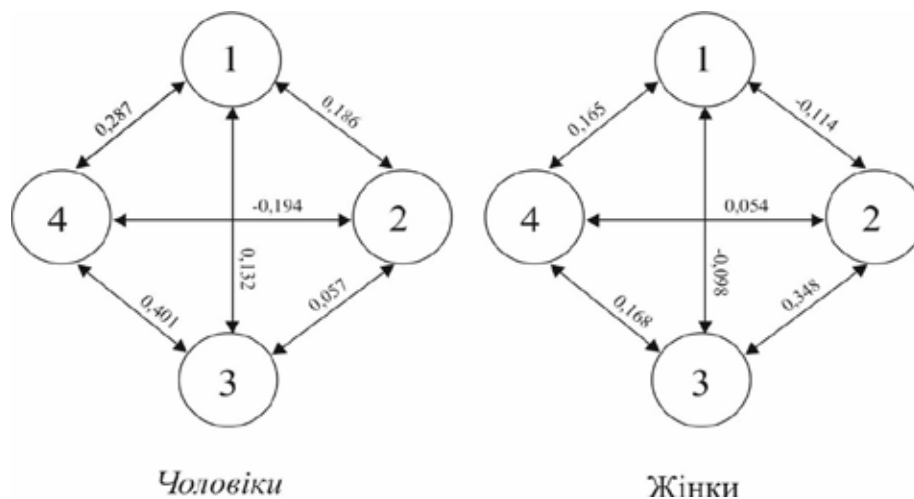

Рис. 1. Кореляційні плеяди (1 – шкала мотивації досягнень, 2 – шкала внутрішньої мотивації, 3 – шкала зовнішніх позитивних впливів, 4 – шкала зовнішніх негативних впливів)

$r=0,301$). Чоловіки при зростанні потреб в досягненні демонструють невелике зменшення внутрішньої мотивації. Проте, за такий самий вплив на зовнішню позитивну мотивацію ($r=0,132$, $r=0,463$) та зовнішню негативну мотивацію ($r=0,287$, $r=0,106$) виявляється додатній кореляційний зв'язок. Тобто, за збільшення значень шкали потреби в досягненнях, збільшуються значення зовнішньої позитивної та негативної мотивації. Таким чином, як ми зазначали вище, чоловіки-психологи не диференціюють зовнішні мотиваційні впливи за ознакою емоційного наповнення. Збільшення потреби в досягненнях, тобто змушення вийти зі звиклих рамок буденності, призводить до негативного впливу на внутрішні ресурси мотивації та збільшення бажання відповідати соціально бажаним критерієм. В межах дослідження взаємозв'язків внутрішньої, а також зовнішньої негативної та позитивної мотивації виявлено незначний додатній кореляційний зв'язок внутрішньої мотивації та зовнішніх позитивних впливів ($r=0,057$, $r=0,753$) та від'ємний кореляційний зв'язок між внутрішньою мотивацією та зовнішніми негативними впливами ($r=-0,194$, $r=0,279$). Таким чином, можна стверджувати, що зовнішні заохочування та мотиваційні ефекти доброзичливі за характером майже не впливають на внутрішні мотиваційні чинники у чоловіків-психологів, а критика та догани призводять до погіршення внутрішнього мотиваційного стану.

У жінок-психологів було виявлено статистично значущий додатній кореляційний зв'язок між значеннями внутрішньої мотивації та зовнішньою позитивною мотивацією ($r=0,348$, $r=0,002$). Так, в нашому випадку наявності додатного кореляційного зв'язку, можна стверджувати, що, для жінок-психологів зовнішні позитивні оцінки та заохочування підсилюють позиції внутрішньої мотивації. Інші показники не мають статистично значущих відмінностей, проте розглянемо їх як створювання повної картини кореляційних взаємозв'язків. Так, за взаємовідносинами шкали потреб в досягненнях та внутрішньою мотивацією ($r=-0,114$, $r=0,325$), а також за впливами на зовнішню позитивну мотивацію ($r=-0,098$, $r=0,395$) виявлено від'ємний зв'язок. Таким чином, у жінок-психологів при зменшенні рівню внутрішньої мотивації та зовнішніх позитивних заохочень проявляється потреба в досягненнях задля відновлення внутрішнього рівня комфорту. Проте, збільшення показників потреби у досягненнях призводить до погіршення внутрішнього мотиваційного стану зовнішніми негативними впливами ($r=0,165$, $r=0,152$), причому зовнішні негативні впливи виявляють додатній кореляційний зв'язок за показниками внутрішньої мотивації ($r=0,054$, $r=0,639$) та зовнішніх позитивних впливів ($r=0,168$, $r=0,145$). Тобто, при зовнішньому негативному впливі незначно збільшується внутрішня мотивація та потреба в позитивних впливах із зовні.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проведене емпіричне дослідження підтвердило припущення про наявність гендерних відмінностей у мотиваційній сфері майбутніх психологів. Зокрема, жінки-психологи є більш внутрішньо мотивованими, для них важлива сама діяльність за своєю суттю, отже вони можуть досягти більшого успіху та результатів у професійній сфері. Вони готові до самосприйняття власної особистості зі всіма перевагами та недоліками, більш позитивно відносяться до різноманітних життєвих проявів, більш соціально адаптовані, ніж чоловіки. Чоловіки-психологи мають кращі показники предметної діяльності, витривалість до різноманітних навантажень та схильність до фізичної праці. Також виявлено, що в даній вибірці майбутніх психологів не знайдено статистично значущих відмінностей за гендерною ознакою у відчутті суб'єктивного добробуту.

Перспективу подальших наукових розвідок може скласти порівняння мотиваційної сфери у представників різних соціономічних професій та розробка тренінгової програми.

Література:

1. Барінова Л.Я. Психологічна компетентність особистості. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2014. Т.19. Вип 1 (31). С. 29–36.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. Харків : Фоліо, 1996. 237 с.
3. Вірна Ж.П. Соціальний вимір професійної невротизації особистості. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Психологічні науки. 2011. Вип. 94. Т. 2. URL: [http:// archive.nbuv.gov.ua/ portal/Soc_Gum/ Vchdpu/psy/2011_94/Vima.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2011_94/Vima.pdf).
4. Долинська Л.В., Максимчук Н.П. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
5. Крутько С.В. Психологічні особливості професійної Я-концепції особистості. Вісник ПУДПУ імені К.Д. Ушинського. 2013. № 3-4. С. 89–94.
6. Курова А.В. Гендерні відмінності у детермінантах суб'єктивного благополуччя особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки. Херсон, 2018. Вип. 5. С. 54–60.
7. Панок В.Г. Зміст підготовки практикуючих психологів. Київ : Либідь, 1999. 354 с.
8. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ, 2003. 267 с.
9. Фурман А.А. Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів общества : Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Одеса, 2009. 22 с.
10. Ямницький О.В. Особливості професійної я-концепції майбутнього практичного психолога. Вісник ОНУ. 2014. Т. 19. Вип. 1 (31). С. 360–367.

Kriukova M. A., Kurova A. V. Gender personally individual features of the motivation of future psychologists

The article is devoted to the analysis of the results of the empirical research of gender divergences in the motivational sphere of future psychologists. It is shown that the problem of personal and professional formation of future psychologists is widely examined in contemporary Ukrainian psychological researches. It is proved that notwithstanding these scientific researches of a personality of a future psychologist (particularly the researches of personal spheres related to profession, values and demands, his psychological competence, professional focus and identification, semantic aspect of the process of his education in higher educational institutions, localization features of responsibility of a psychologist, etc.), gender aspects of the research of the motivational sphere of future psychologists are unfortunately absent. The inner motivation, external positive and negative influences upon the motivation form the professional growth of a personality of the psychologist.

For example, it is found out that women-psychologists are more inner motivated, it is the activity itself that reveals highly important, and as the result, they achieve better results in the professional sphere. Women-psychologists are ready to accept their personal features with all advantages and disadvantages, they accept different life circumstances more positively and they reveal better indices in social adaptation, than men psychologists. Men-psychologists are less inclined to the self-reflection; they do not focus more on the acceptance of other people and themselves. In contrast, women-psychologists have better indices of the arithmetical mean of this scale and, as the result, they are characterized with higher level of the acceptance of their own and others disadvantages as well as the lower level of their inner conflict.

Men psychologists possess better indices in subject activity, stability in various types of work and disposition towards physical labour. It has been empirically determined that according to the experience of the subjective well-being and the emotional comfort, no statistically significant divergences among men and women psychologists have been found out. However, in accordance with arithmetical mean, women-psychologists feel more comfortable than men; this fact might be caused by the more developed emotional component among women. This tendency creates deeper personal base for the further research of a motivational sphere of future psychologists taking into account their gender features.

Key words: *personality, inner motivation, future psychologist, self-acceptance, locus control, subjective well-being.*